

Dno 7/43/09

Ulkoasiainministeriö

11.9.2009

Kirjaamo

Tasa-arvoasiain neuvottelukunnan lausunto**Kansalaisoikeuksia ja poliittisia oikeuksia koskeva yleissopimus; Suomen kuudes määräaikaisraportti**

Tasa-arvoasiain neuvottelukunta (TANE) kiittää ulkoasiainministeriötä lausuntopyynnöstä. Neuvottelukunta kiinnittää lausunnossaan huomiota kansalaisoikeuksia ja poliittisia oikeuksia koskevan yleissopimuksen (KP-sopimus) sukupuolten välisen tasa-arvon kysymyksiin.

Tasa-arvoasiain neuvottelukunta pitää ensiarvoisen tärkeänä, että Suomen ihmisoikeuspolitiikkaa kehitetään entistä tehokkaammin Suomea sitovia ihmisoikeussopimuksia ja -velvoitteita toteuttavaksi. Kansallinen toiminta luo pohjan kansainvälisen ihmisoikeuspolitiikan uskottavuudelle. Kansalaisten tietoisuutta Suomea sitovista ihmisoikeussopimuksista, kuten YK:n KP-sopimuksesta, ja sen Suomea koskevasta seurannasta on määrätietoisesti lisättävä. Siksi onkin tärkeää, että määräaikaisraporttien huomiot toimitetaan välittömästi komitean istunnon jälkeen ministeriöille ja muille relevanteille tahoille, jotta niissä voidaan toimeenpanna komitean suositukset.

Sukupuoli ja yhdenvertaisuuslainsäädännön uudistaminen

Sukupuolten tasa-arvo läpileikkaa koko suomalaisen yhteiskunnan, ja siten sukupuoli koskettaa välittömästi kaikkia ihmisryhmiä, niin valtaväestöä kuin vähemmistöryhmiäkin. Sukupuoleen perustuva syrjintä on yleensä välillistä ja piiloista, eikä sitä useinkaan osata tunnistaa. Lisäksi sillä on selkeitä yhtymäkohtia yhteiskunnan rakenteisiin, sukupuolittuneeseen vallanjakoon ja päätöksentekoon.

YK:n ihmisoikeuskomitea kiitti päätelmässään Suomea yhdenvertaisuuslain säätämisestä. Vuonna 2004 voimaan tullessa laissa on kuitenkin kiistattomia puutteita. Yhdenvertaisuuslain eri syrjintäperusteita kohdellaan eri tavoin ja laki on kokonaisuutena sekava. Yhdenvertaisuuslain kokonaisuudistusta on asetettu valmistelemaan työryhmä tammikuussa 2007.

Jotta moniperusteiseen syrjintään voitaisiin nykyistä tehokkaammin puuttua TANE katsoo, että yhdenvertaisuuslain tulisi antaa riittävä ja tosiasiallisesti tehokas suojan tason kaikille yhdenvertaisuuslaissa määritellyille vähemmistöryhmille.

Yhdenvertaisuuslainsäädäntöä uudistettaessa on varmistettava, että nykyistä suojan tasoa ei miltään osin tosiasiallisesti lasketa. Koska valtionhallinnossa toteutetaan suunnitelmallista tuottavuusohjelmaa, jota mitataan henkilötyövuosissa, on tasa-arvo- ja yhdenvertaisuuslakeja valvovien viranomaisten resurssintarpeet perustuttava perusteellisille ja realistisille arvioille uudistusten yhteydessä. Tasa-arvoasiain neuvottelukunta huomauttaa, että henkilötyövuosien tai muiden resurssien karsiminen tasa-arvovaltuutetulta, yhdenvertaisuusvaltuutetulta tai työsuojelupiireiltä heikentäisi väistämättä tosiasiallisen suojan tasoa.

Ihmiskauppa ja prostituutio

Suomessa ihmiskauppa liittyy keskeiseltä osin prostituutioon ja paritukseen. Ongelmana mitä ilmeisemmin Suomessa kuitenkin on, että ihmiskauppatapauksia ei tunnisteta tehokkaasti viranomaisten resurssien ja koulutuksen vähyyden vuoksi. Suomen toistaiseksi ainoa ihmiskauppatuomio nosti ihmiskaupan tunnusmerkistön niin korkealle, että jatkossa mahdollisista ihmiskaupparikoksista saatetaan antaa tuomioita pelkkinä paritusrikoksina. Tällöin myöskään uutta, ihmiskauppapykälän soveltamista muovaavaa oikeuskäytäntöä ei pääse syntymään. Uhrin näkökulmasta parituksen ja ihmiskaupan välillä on merkittävä ero, sillä ihmiskaupparikoksessa uhri on asianomistaja, paritusrikoksessa todistaja.

Tasa-arvoasiain neuvottelukunta kannattaa seksin oston täydellistä kriminalisointia. Nykyinen osittainen kriminalisointi on ongelmallinen kompromissi, jonka tehokasta täytäntöönpanoa varjostavat ilmeiset näyttöongelmat. Poliisin on usein vaikeaa löytää todisteita siitä, että seksin ostaja on tiennyt paritustoiminnasta tai ihmiskaupasta. Tasa-arvoasiain neuvottelukunta pitää tällaista tietoisuusvaatimusta lain tarkoituksen vastaisena. Nykyisin seksin ostajan kannattaa pysyä mahdollisimman tietämättömänä asioiden oikeasta tilasta, jos hän haluaa välttää rikosoikeudellisen vastuun. Mikäli seksin oston täyskieltoon ei päädyttäisi, tulee nykyistä osittaista seksin oston kieltoa täsmentää siten, että seksin ostaja ei voi vapautua vastuustaan vetoamalla tietämättömyyteensä tai vilpittömään mieleensä. Tällöin lain valvontaa koskevat näyttöongelmat vähenisivät ja laki olisi myös nykyistä ennaltaehkäisevämpi.

Seksin ostoon liittyvä sääntely herätti vahvoja tunteita puolesta ja vastaan viranomaisissa jo lain laatimisvaiheessa, mikä on osaltaan voinut vaikeuttaa myös lain tehokasta valvontaa alkuvuosina. Poliisi on myös todennut joutuvansa niukoilla resursseilla priorisoimaan voimavaransa ns. vakavampien rikosten tutkintaan. Tasa-arvoasiain neuvottelukunta pitää ilmeisenä, ettei tällainen laki voi käytännössä toimia tehokkaasti, jos sen valvontaan ei panosteta. Seksin ostokiellon valvonta vaatii sekä resursseja että poliittista tahtoa.

Seksin oston osittainen kriminalisointi on ongelmallinen, sillä se ylläpitää keinotekoista jaottelua vapaaehtoisen ja pakotetun prostituution välillä. Yleisesti mielikuvissa paritus ja ihmiskauppa liittyvät ulkomailta Suomeen tuleviin prostituutuihin, kun taas suomalaisesta prostituutiosta luodaan mielikuvaa ongelmattomana reilun kaupan toimintana. Osittainen seksin oston kielto on voinut siten toimia jopa suomalaisten prostituoitujen kysyntää kasvattavana sääntelynä.

Eduskunta hyväksyi seksin ostoon liittyvää lakia säätäessään lausuman: ”Eduskunta edellyttää, että prostituoitujen käytettäväksi järjestetään riittävästi sellaisia tukitoimia, joilla edistetään heidän mahdollisuuksiaan irtautua prostituutiosta ja siirtyä työelämän piiriin.” (EV 93/2006 vp – HE 221/2005 vp)

Tasa-arvoasiain neuvottelukunta pitää hälyttävänä, että eduskunnan edellyttämiä tukitoimia ei ole toteutettu. Prostituutioon ajautuminen voi tapahtua helposti, mutta siitä irtautuminen on usein vaikeaa. Tasa-arvoasiain neuvottelukunta toteaaakin, että Suomessa tehtävää exit prostituutio -työtä tulee kehittää järjestelmällisesti ja pitkäjänteisesti. Exit prostituutio -työllä voidaan tarjota tukea, vaihtoehtoja ja voimaannuttamista prostituutiosta pois haluaville naisille ja miehille.

Naisten alhainen edustus useiden alojen johtotehtävissä

Vaikka YK:n komitea kiittelee Suomea naisten lukumäärän lisääntymisestä hallinnollisissa viroissa, on naisjohtajuuden ja naisten urakehityksen edistämiseksi vielä paljon tehtävää. Sekä julkisella että yksityisellä sektorilla on keski- ja ylimmässä johdossa huomattavasti vähemmän naisia kuin miehiä. Vuonna 2008 ministeriöiden korkeimmista virkamiehistä neljäsosa oli naisia. Kunnan- ja kaupunginjohtajista 14 % oli naisia.

Esimiehet luovat käytännössä etenemismahdollisuudet. Työnantajien tulee olla tasapuolisia tarjotessaan etenemis- ja pätevyitysmahdollisuuksia, mm. valittaessa sijaisia. Naisten urakehitystä sekä julkisella että yksityisellä sektorilla tulee tukea esimerkiksi järjestämällä naisten johtamiskoulutusohjelmia. Hoivavastuun epätasainen jakautuminen perheissä saattaa vähentää naisten tosiasiallisia mahdollisuuksia hakeutua johtotehtäviin ja edetä urallaan. Nimityspolitiikan avoimuus ja joustavat työjärjestelyt ovat avainasemassa, kun halutaan lisätä naisia johtopaikoille.

Naiset ovat edenneet selvästi hitaammin talouselämän johtopaikoille kuin poliittiseen päätöksentekoon. Vuonna 2008 pörssin yli 130:n yrityksen hallituksissa naisia oli 12 prosenttia. Valtion nimeämistä yhtiöiden hallitusten jäsenistä naisten osuus on ylittänyt 40 prosenttia. Vuonna 2008 valtakunnallisesti ja alueellisesti merkittävien sanomalehtien (45 kpl) vastaavista päätoimittajista ainoastaan yksi oli nainen. Naisten osuuden lisääminen talouselämän huipulla edellyttää usein rinnalle yhtäaikaista toimia naisten urakehityksen ja verkostoitumisen tukemiseksi. Yritysten henkilöstöpolitiikalla voidaan aktiivisesti tukea naisten nousua päätöksentekijöiksi.

Esimerkiksi Segregaatio ja sukupuolten väliset palkkaerot -hankkeen loppuraportin teknologiateollisuuden keskittyvät analyysit osoittavat, että keskeinen sukupuolten palkkaeroja tuottava mekanismi liittyy sukupuolten väliseen vertikaaliseen segregaatioon. Hierarkkiseen asemaan sijoittumiseen liittyvät sukupuolten väliset erot selittävät 50–60 prosenttia eli vähintään puolet havaitusta keskimääräisestä sukupuolten välisestä palkkaerosta. Tutkimuksesta ilmenee myös, että sellaiset ominaisuudet, jotka tyypillisesti mielletään urakehitystä edistäviksi, kuten koulutus ja työkokemus, vaikuttavat yllättävän vähän korkeimmalle tasolle eli johtotehtäviin valikoitumiseen.

Tasa-arvoasiain neuvottelukunta pitää epäkohtana sitä, ettei maahanmuuttaja- ja vähemmistönaisten osallistumisesta poliittiseen ja julkiseen toimintaan ja tiedemaailman toimintaan ole tilastotietoja. Lisäksi saamelaisnaisten poliittinen edustus on riittämätön sekä heidän yhteisöissään että valtakunnan tasolla ja saamelaispolitiikasta puuttuu sukupuolinäkökulma.

Naiset kouluttautuvat tutkijoiksi Suomessa lähes yhtä usein kuin miehet. Erityisesti nuoremmissa tutkijakohorteissa naisten osuus on kasvanut, mutta heidän uralla etenemisensä erityisesti tohtorintutkinnon jälkeen on tutkitusti vaikeampaa. Naisten osuus väitelleistä on myös jatkuvasti kasvanut. Vuonna 2007 puolet kaikista tohtorintutkinnon suorittaneista oli naisia. Naisten eteneminen professorikuntaan eli neljännelle uraportaalille on kuitenkin erityisen hidasta. Vuonna 2007 professorikunnasta 23.5% oli naisia, mikä oli samaa tasoa kuin naisten osuus väittelijöistä 80-luvun alkuvuosina. Vuonna 2007 luonnontieteiden professoreista oli naisia vain 14 %, eli osuus oli samalla tasolla kuin naisten osuus luonnontieteessä väittelijöistä kolmekymmentä vuotta sitten. Vuonna 2007 lääketieteen professoreista oli naisia 18 % eli osuus oli samalla tasolla kuin naisten osuus lääketieteessä ja kirurgiassa väitelleistä kolmekymmentä vuotta sitten. Osaltaan naisten aliedustusta selittää se, että kutsumenettelyn yleistyminen professuureissa 1990-luvulla on osoittautunut selvästi edullisemmaksi miehille kuin naisille.

Tasa-arvoasiain neuvottelukunta ehdottaa, että naisten tutkijanuran tukemiseksi opetusministeriön rahoittaman valtakunnallisen mentoriohjelman perustamista tutkijanaisille osana urasuunnittelun kehittämistä.

Sukupuoli ja palkkatasoon liittyvät erot

Segregaatio

Suomen työmarkkinat ovat voimakkaasti jakautuneet sukupuolen perusteella miesvaltaisiin ja naisvaltaisiin aloihin. Naisten ja miesten samapalkkaisuuden saavuttaminen edellyttää korkean tason sitoutumisen lisäksi myös vastuunottoa ja tahtoa käytännön toimijoilta työmarkkinajärjestelmän eri tasoilla ja viime kädessä työpaikoilla. Samapalkkaisuuden edistäminen merkitsee palkallisesti aliarvostettujen alojen työnantajille palkkakustannusten lisääntymistä. Naisten ja miesten samapalkkaisuuden toteuttamisella julkinen sektori varmistaisi työvoiman saannin tulevaisuudessa ja näyttäisi myös työnantajana hyvää esimerkkiä tasa-arvon edistämisessä.

Segregaatio ja sukupuolten väliset palkkaerot -hankkeen loppuraportista ilmenee, että vuosina 1995- ja 2004 kokoaikaisten mies- ja naistyöntekijöiden keskipalkkaero oli kaikilla sektoreilla noin 17–20 prosenttia. Ammattisegregaatio selitti julkisella sektorilla noin 40-50 prosenttia kokonaispalkkaerosta, kun taas yksityissektorilla osuus jäi vajaaseen 30 prosenttiin. Pääosa sukupuolten palkkaeroista havaittiin syntyvän sopimusalojen sisällä. Sopimusegregaation ja ammattisegregaation yhteisvaikutus selitti yksityisen sektorin ja valtiosektorilla palkkaerosta noin 40–50 prosenttia. Kuntasektorilla ns. yhteissegregaation selitysaste nousi jopa 80–95 prosenttiin kokonaispalkkaerosta. Eriytymisen vaikutus sukupuolten palkkaeroon ei tutkimuksen mukaan näyttänyt yleisesti supistuneen vuosina 1995–2004. Alle 30-vuotiaita koskevat tulokset osoittivat, ettei segregatio automaattisesti lievene vanhempien ikäluokkien eläkkeelle jäämisen jälkeen.

Tasa-arvoasiain neuvottelukunta katsoo, että samapalkkaisuuden tosiasiallinen edistäminen edellyttää samanarvoisten töiden vertailua myös yli työehtosopimusrajojen. Palkkatietojen saantia tulee myös helpottaa syrjintää epäiltäessä. Siksi tasa-arvolain palkkakartoituksia koskevia kirjauksia tulee tarkentaa ja selkiyttää niin, että samanarvoisten töiden vertailu yli työehtosopimusrajojen toteutuu käytännössä. Lisäksi

luottamusmiesten oikeutta saada palkkatietoja työpaikkatasolla tulisi helpottaa. Myös työnarviointimenetelmiä tulee kehittää.

Sukupuoli ja määräaikaiset työsuhteet

Määräaikaiset työsuhteet ovat Suomessa yleisiä. Euroopan maista ainoastaan Espanjassa naiset työskentelevät määräaikaisissa työsuhteissa selvästi useammin kuin Suomessa. Määräaikaiset työsuhteet kohdistuvat erityisesti synnytysikäisiin ja koulutettuihin 25 – 45-vuotiaisiin naisiin. Määräaikaiset työsuhteet ovat tyypillisimpiä sosiaali-, terveys- ja opetusallalla. Valtaosa määräaikaisista on määräaikaisessa työsuhteessa koska ei ole löytänyt vakinaista työtä.

YK:n TSS-sopimusta valvova komitea on todennut, että määräaikaisten työsopimusten laajamittainen käyttö voi tosiasiallisesti rajoittaa työhön liittyviä yksilön oikeuksia. Määräaikaiset työsuhteet kohdistuvat erityisesti nuoriin naisiin. Hoivavastuun sukupuolittuneen jakautumisen vuoksi nuoret naistyöntekijät saattavat näyttäytyä työnantajalle potentiaalisina monivuotiselle hoitovapaalle jäävinä työntekijöinä, eikä heidän työsuhdettaan uskalleta tästä syystä vakinaistaa. Tutkimuksissa epätasaisella vanhempain- ja hoitovapaiden jakautumisella naisten ja miesten välillä on havaittu olevan negatiivinen vaikutus myös naisten palkka- ja urakehitykseen. Tasa-arvoasiain neuvottelukunta katsoo, että muodollisesti samojen oikeuksien toteutuminen työmarkkinoilla ei riitä. On tavoiteltava tosiasiallisen tasa-arvon saavuttamista työmarkkinoilla.

Vanhempainvapaajärjestelmä palkkaerojen ylläpitäjänä

Vanhempainvapaajärjestelmä tulee uudistaa ja selkeyttää. Tasa-arvoasiain neuvottelukunta on esittänyt Stakesissa kehitettyä ns. laajennettua Islannin mallia, jossa vanhempainvapaasta 6 kuukautta olisi korvamerkitty äidille, 6 kuukautta isälle ja 6 kuukautta vanhemmat voisivat sopimuksensa mukaan jakaa keskenään. Kokemus isien perhevapaiden pidosta Suomessa ja muissa pohjoismaissa viittaa siihen, että isät käyttävät yleisimmin niitä vapaita, jotka on nimenomaan nimetty isille. Lisäksi isät käyttävät vapaita silloin, jos perhe (lapsi) ne muuten menettäisi. Uudistus siis kannustaisi isiä käyttämään nykytilannetta selvästi pidempää 6 kuukauden vapaajaksoa. Isän puolen vuoden itsenäinen hoitojakso toimisi vankkana perustana isän ja lapsen suhteen rakentumiselle. Tällä saattaisi olla positiivisia vaikutuksia myös erojen ennaltaehkäisyn kannalta ja se todennäköisesti parantaisi myös isien asemaa huoltajuskiiostoissa.

Suomessa äidit käyttävät suurimman osan vanhempainvapaista. Pikkulasten äidit hoitavat lapsia kotona ja isät tekevät pitkää työpäivää. Lisäksi vanhempainvapaakauden jälkeen moni äiti jää hoitamaan lastaan kotiin kotihoidontuella. Kotihoidon tukea korotettiin vuodenvaihteessa. Tätä voidaan pitää valtion kannustimena äitien kotiinjäämiseksi. Alle kouluikäisistä lapsista vain 62 % on kunnallisessa tai yksityisessä hoidossa. Pitkän kotona olon aikana naiset jäävät jälkeen työelämän palkkakehityksestä ja työhön paluun jälkeenkin naisten palkkakehitys ja ura etenee hitaammin kuin muilla.

Tasa-arvoasiain neuvottelukunta toteaa, että ikääntyneiden kotihoidon painottaminen ja omaisten tarjoaman avun ja hoivan edellytysten parantaminen saattaisi käytännössä tarkoittaa lisärasitetta erityisesti naisten työn ja perhe-elämän yhteensovittamiselle. Tämänsuuntaisten hankkeiden sukupuolivaikutukset tulee selvittää ennen poliittisten päätösten tekoa.

Maahanmuuttajanaiset ovat maahanmuuttajamiehiä useammin syrjäytyneitä. Yleisesti maahanmuuttajien tulot ovat kaksi kolmasosaa pienemmät valtaväestöön verrattuna, mutta maahanmuuttajanaisten euron on arvioitu olevan vain 15-20 senttiä. Maahanmuuttajanaisten ansaintamahdollisuudet ovat usein rajalliset. Esimerkiksi thain naisten päätyminen prostituutioon voi johtua myös kotouttamisen epäonnistumisesta ja todellisten ansaintavaihtoehtojen puuttumisesta.

Sukupuolisensitiivinen kasvatus

Sukupuolisensitiivisellä kasvatuksella voidaan edistää poikien ja tyttöjen kasvamista ahtaista ja kaavamaisista sukupuolirooleista täysipainoisempaan ja omannäköiseen aikuisuuteen.

Sukupuolisensitiivinen kasvatus tarjoaa myös keinoja syrjäytymisen ennaltaehkäisemiseen, sillä siinä tuetaan terveen itsetunnon kehittymistä sekä kykyä vastustaa ulkoapäin asetettujen roolivaatimusten painetta.

Suomen työelämä on jakautunut poikkeuksellisen voimakkaasti miesten ja naisten ammatteihin. Opinto-ohjauksella tulee lisätä sekä poikien että tyttöjen tietoisuutta ei-tyypillisille aloille sijoittumisen mahdollisuuksista sekä tehdä näkyväksi siihen liittyviä esteitä. Erityistä huomiota tulee kiinnittää maahanmuuttajatyttöjen opinto- ja ammatinvalinnanohjaukseen. Sukupuoli-tietoisella opinto-ohjauksella voidaan tietoisesti vaikuttaa siihen, että työmarkkinoiden jyrkkä sukupuolenmukainen jakautuminen ammatteihin vähenisi.

Suomessa kansalaisjärjestöjen rooli on korostunut koulujen perus- ja ihmisoikeuskasvatuksessa. Tasa-arvoasiain neuvottelukunta katsoo, että valtion on otettava nykyistä suurempi vastuu sukupuolisensitiivisen ja ihmisoikeuksia korostavan kasvatuksen järjestämisestä ja koordinoinnista. Tehokas tasa-arvo- ja ihmisoikeustyö vaatii pitkää sitoutumista, johdonmukaisuutta ja kaukokatseisuutta. Hallituksen tasa-arvo-ohjelmassa vuosille 2008-2011 on kirjaus, ”*Tasa-arvotietoisuutta lisätään peruskouluissa ja opettajankoulutukseen ja lastentarhanopettajien koulutukseen sisällytetään sukupuolietoisuudesta opetusta*”. Tasa-arvoasiain neuvottelukunta pitää kirjausta erittäin tärkeänä, mutta toteaa samalla, että sukupuolisensitiiviseen kasvatukseen edistämiseen tulee sitoutua pitkällä aikavälillä, ja siten turvata työn jatkuminen myös nykyisen hallituskauden jälkeen. Sukupuolikysymysten ja sensitiivisyysopetuksen tuleekin sisällyttää erottamattomaksi ja olennaiseksi osaksi kaikkeen opettajankoulutukseen. Lisäksi tasa-arvoasiain neuvottelukunta korostaa sukupuolisensitiivisen kasvatuksen tärkeyttä jo varhaiskasvatuksessa.

Tasa-arvolain uudistuksessa vuonna 2005 perusopetusta ei sisällytetty oppilaitoksissa tapahtuvaa syrjintää koskevaan pykälään. Lakiesityksen perusteluissa viitataan siihen, että perusopetusta koskeva lainsäädäntö tarjoaisi jo nykyisellään mahdollisuudet puuttua sukupuolen perusteella tapahtuvaan syrjintään peruskouluissa. Tämän lisäksi perusteluissa mainitaan tuomioistuimessa ajettavan tasa-arvolainmukaisen hyvityskanteen soveltuvan huonosti perusopetuslain soveltamisalalla oppilaitosten antamaan opetukseen sekä muuhun oppilaitoksen toimintaan, jossa oppilaat suurimmalta osin ovat alaikäisiä. Tasa-arvoasiain neuvottelukunnan julkaiseman tutkimuksen mukaan peruskouluissa tapahtuva häirintä on joissain tapauksissa alkanut jo alasteen kolmannella luokalla. Sitä minkä tytöt kokevat häirintänä, pidetään usein koulussa poikien normaalina käyttäytymisenä. Koulun sukupuolista häirintää vähättelevän ilmapiirin takia tytön mahdollisuudet vaikuttaa asiaan ovat olleet vähäiset.

Tasa-arvoasiain neuvottelukunta korostaa lasten ja nuorten tarvitsevan erityistä suojelua epätasa-arvoistavilta tavoilta, asenteilta ja käytännöiltä. Tasa-arvoisen ajattelun ja toiminnan pohja luodaan jo lapsuudessa, ja siksi on ensiarvoisen tärkeää, että sukupuoleen perustuvaan syrjintään puututtaisiin myös peruskoulussa ja ongelmista puhuttaisiin niiden oikeilla nimillä. Perusopetuslaki ei anna tarpeeksi keinoja koulussa tapahtuvaan sukupuoliseen syrjintään puuttumiseen, sukupuoleen perustuvan syrjinnän tiedostamiseen ja näkyväksi tekemiseen.

Asevelvollisuus

Tasa-arvoasiain neuvottelukunta toteaa asevelvollisuuden olevan varsin ongelmallinen sukupuolten tasa-arvon näkökulmasta. Vaikka maanpuolustus kuuluu perustuslain mukaan koko kansalle, ilmenee se rauhan aikana miehiin heidän sukupuolensa perusteella kohdistuvana asevelvollisuutena. Tästä velvollisuudesta kieltäytyminen johtaa käytännössä puolen vuoden vankeustuomioon.

Asevelvollisuuden suorittaminen on usein vaikeasti yhteen sovittavissa miehelle vanhemmuudesta ja työelämästä koituvien velvollisuuksien kanssa. Lisäksi varusmiespalvelus viivästyttää usein miesten opintojen aloittamista, niissä etenemistä tai valmistumista. Nykyiselle asevelvollisuudelle tulisivikin aktiivisesti etsiä uusia sukupuolten tasa-arvon näkökulmasta neutraaleja vaihtoehtoja.

Tasa-arvoasiain neuvottelukunta toteaa, että siviilipalveluksen pituus on lyhentynyt 13 kuukaudesta 12 kuukauteen edellisen raportoinnin jälkeen.

Naisvankien asema

Suomalaisessa rikosseuraamusjärjestelmässä vankeusrangaistus on ankarin keino puuttua kansalaisen asemaan. Vankeinhoito on kuitenkin perinteisesti järjestetty miesvankeja ajatellen (naisvankien osuus kaikista vangeista 7 % vuonna 2008). Vuonna 2007 voimaan tulleen uuden vankeuslain mukaan avovankiloiden vangit oli tarkoitus sijoittaa alueellisesti. Tällöin sekä mies- että naisvangit olisi sijoitettu samoihin miesvaltaisiin avovankiloihin. Naisvankien näkökulmasta tämä olisi tarkoittanut seksuaalisen häirinnän ja väkivallan uhan huomattavaa kasvua. Avovankiloiden alueellistamisen täytäntöönpano kuitenkin keskeytettiin ja naisvankien asemaa pohtimaan asetettiin työryhmä.

Työryhmän mietinnön mukaan naisvankiryhmän erityiset, miesvangeista poikkeavat kuntoutustarpeet sekä muutosmotivaation tukemisen tarve puoltavat naisvankien joidenkin toimintojen keskittämistä valtakunnallisesti. Keskittämällä taattaisiin kuntoutuksen vaikuttavuuden kannalta riittävät ryhmäkoot sekä estettäisiin naisvankien sosiaalinen eriytyminen. Keskitetyt naisvangeille suunnatut osastot ja kuntoutustoiminta parantaisivat myös naisvankien kanssa työskentelevien mahdollisuuksia vahvistaa ja kehittää osaamistaan. Tasa-arvoasiain neuvottelukunta pitää tärkeänä, että naisvankityöryhmän mietinnön myötä myös naisvankien näkökulmat ja ihmisoikeudet tulevat vankeinhoidossa näkyväksi ja niiden huomioonottamisesta tulee keskeinen käytäntö jatkoa varten.

Sukupuoli ja etniset vähemmistöt

Suomessa kunnat ovat vastuussa maahanmuuttajien kotouttamisesta. Maahanmuuttajien sosiaalisiin ongelmiin puuttuminen tai maahanmuuttajien tarpeisiin tarkoitetut erityispalvelut on jätetty kuitenkin kolmannen sektorin kehitettäväksi. Erityispalveluiden toteuttamiseen ei ole varattu riittävää rahoitusta.

Suomalaisen yhteiskunnan tuki- ja palvelujärjestelmää tulee kehittää eri kulttuuritaustoja paremmin huomioon ottavaksi. Romaninaiset kohtaavat edelleen syrjintää työmarkkinoilla ja yksityisten palvelujen saatavuudessa. Työllistymistä vaikeuttavat erityisesti alhainen koulutustaso sekä romaneihin kohdistuvat asenteet. Lasten hoidon järjestäminen on työssäkäyvien romaninaisten lisäksi keskeisessä asemassa myös aikuiskoulutukseen hakeutuvien naisten kohdalla. Romanit kohtaavat edelleen syrjintää myös asunnonhankinnassa. Asumiseen ja taloudelliseen tilanteeseen liittyvät ongelmat kasautuvat erityisesti yksinhuoltajaäideille. Tällä saattaa olla vaikutusta esimerkiksi lasten koulunkäyntimahdollisuuksiin.

Sukupuoli- ja seksuaalivähemmistöt

Sukupuoli- ja seksuaalivähemmistöt kokevat edelleen syrjintää suomalaisessa yhteiskunnassa, vaikka komitea on kiinnittänyt erityisesti huomiota sosiaalisen pois sulkemisen vähentämiseen ja syrjinnän torjumiseen. Sukupuolivähemmistöjen asema tulee sisällyttää tasa-arvolakiin.

Adoptiolain uudistuksen yhteydessä samaa sukupuolta oleville pareille myönnettiin oikeus vain sisäiseen adoptioon. Hedelmöityshoitolain säätämisen yhteydessä seksuaalivähemmistöihin kuuluvia naisia ei rajattu lain ulkopuolelle. Sijaissyntyisyyttä kiellettiin. Rajaavan adoptiolain myötä käytäntö on miespareja syrjivä.

Vammaiset naiset

Yleinen käsitys vammaisista ihmisistä on edelleen stereotyyppinen ja homogeeninen. Heidät nähdään samanlaisina ilman yksilöiden tai esimerkiksi sukupuolten välisiä eroja. Vammaisen nainen mielletään yleisesti ensisijaisesti vammaiseksi, ja sitten vasta naiseksi. Tutkimusten mukaan ihmiset määrittelevät liikuntavammaisten elämää kyvyttömyyden kautta, eivätkä he osaa kuvitella liikuntavammaista ihmistä osaksi omaa lähipiiriä.

Vammaisten naisten asemasta ja ihmisoikeuksien toteutumisesta Suomessa on hyvin vähän tietoa. Tieto koostuu yksittäisistä suppeahkoista tutkimuksista. Vammaisten naisten elinolojen parantaminen ja syrjinnänvastainen työ kuitenkin edellyttävät faktatietoa heidän nykyisestä tilanteestaan. Tällä hetkellä ei ole saatavissa edes perustilastoja vammaisten naisten elinolosuhteista, kuten kouluttautumisesta tai työllistymisestä. Myös päättävien tahojen tulee olla tietoisia vammaisten naisten elinoloista ja mahdollisuudesta elää tavanomaista elämää. Vammaiset naiset ovat oman elämänsä asiantuntijoita, joten heitä on kuultava heitä koskevassa päätöksenteossa.

Vammaiset naiset joutuvat usein moniperusteisen syrjinnän kohteeksi. Syrjintä ilmenee esimerkiksi vammaisten naisten asemassa työmarkkinoilla sekä asenteissa vammaisten naisten äitiyttä kohtaan.

Lisäksi monet vammaiset naiset joutuvat asemaan, jossa he jäävät pysyvästi köyhyyserajan alapuolelle. Vammainen nainen ohitetaan itsenäisenä, aktiivisena toimijana, jolloin hän ei pysty toteuttamaan itseään täysivaltaisena yhteiskunnan jäsenenä. Myös henkinen, fyysinen, seksuaalinen ja taloudellinen hyväksikäyttö ovat vammaisten naisten todellisia arjen ongelmia.

Heidi Hautala
puheenjohtaja

Hannele Varsa
pääsihteeri